

Geweldloze opvoeding op school

Pat Patfoort

Geweldloosheid vs. geweld ⁽¹⁾

Er zijn twee manieren waarop mensen met elkaar omgaan. Enerzijds is er de wijdverspreide Meerdere-mindere of M-m omgangswijze. Dan probeert men de beste te zijn, de winnaar, boven de ander(en) uit te steken, gelijk te hebben. We zijn dit systeem enorm gewoon, en hebben vaak de indruk dat het niet anders kan. Maar niemand heeft graag ongelijk, is graag de verliezer, of in de mindere-positie. Daardoor komen er problemen, ontwikkelt zich geweld. Het belangrijkste geweldsmechanisme daarbij is datgene waarin om beurten ieder zich in de Meerdere-positie probeert te plaatsen om uit de mindere-positie te komen. Dit is ruzie. Dit is oorlog. We vinden dit mechanisme zowel bij kinderen onderling, tussen volwassenen onder elkaar, tussen volwassenen en kinderen, tussen volkeren.

Tijdens de opvoeding probeert men meestal kinderen aan te leren alleen de onzichtbare fase te gebruiken (woorden of nonverbale taal). Maar we zien dat volwassenen, als hun emoties te hoog oplopen of als ze onder invloed zijn, toch regelmatig in de zichtbare fase terechtkomen, d.w.z. vechten met elkaar, met of zonder behulp van voorwerpen, die aldus tot wapens worden omgevormd.

Zowel in de opvoeding als algemeen in de maatschappij beeldt men zich in dat men geweld vermijdt, of tenminste beperkt, door niet in de zichtbare fase verzeild te geraken. Dit noemt men : zich "beschaafd" gedragen. Maar die zg. "beschaafde" manier is niet beschaafder dan de zichtbare. Ze gebruikt evengoed het Meerdere-mindere systeem. Ze maakt evengoed gebruik van het feit dat om zichzelf beter te voelen, men een ander zich slecht doet voelen. En deze onzichtbare wijze is niet noodzakelijk minder pijnlijk dan de zichtbare. Denk b.v. aan het negeren. Dit is één van de ergste manieren om iemand te straffen, b.v. in héél wat traditionele Afrikaanse gebruiken.

Zo zien we dat het Meerdere-mindere model aan de basis is van de geweldsescalatie, de geweldsspiraal.

Wat daartegenover staat is het Evenwaardigheidsmodel. Daar maken we ook af en toe gebruik van, maar wel veel minder vaak. We bieden dit model van de Evenwaardigheid ook veel minder aan aan kinderen. De gevolgen hiervan zijn al vrij vroeg op te merken bij kleuters. Zo zijn er duidelijke verschillen op te merken tussen kleuters van de eerste en van de derde kleuterklas. Deze van de eerste kleuterklas doen bepaalde zaken spontaan die in het Evenwaardigheidsmodel passen. Bij kleuters van de derde kleuterklas zijn een aantal van die gedragingen al vervangen door Meerdere-mindere. Die kleuters zijn al voor een stuk "omgevormd" tot het Meerdere-mindere model. Ze gebruiken de instrumenten ervan die door ons zijn aangeboden, namelijk **argumenten**. Dit zijn alle mogelijke middelen die men kan aanwenden om zichzelf in de Meerdere-positie te plaatsen, en de ander in de mindere. In het Evenwaardigheidsmodel maakt men daartegenover gebruik van **funderingen**. Kleuters van de derde kleuterklas maken dus al veel meer gebruik van argumenten en minder van funderingen dan diegene van de eerste kleuterklas. Zo bijvoorbeeld als een kleuter weigert iets te doen en we vragen hem waarom. Aan drie jaar is er veel kans dat hij de ware reden hiervoor opgeeft (de fundering), nl. "Ik kan dat niet

---

¹ Zie hierover meer uitgebreid in "Ik wil, jij wilt niet. Geweldloos opvoeden." van Pat Patfoort (uitg. Bakermat/Jeugd & Vrede, Mechelen, 1995).

goed" (= "Ik heb het gevoel dat ik dat niet goed kan."). Aan zes jaar antwoordt hij waarschijnlijk al met een argument, omdat hij ondertussen al geleerd heeft dat als hij ons (rechtuit) zijn funderingen verklapt wij deze meestal niet beluisteren, er niet bij stilstaan, ze niet respektieren. Dan zegt hij iets als "Ik ben hier nog niet mee klaar." of "Ik moet mijn handen nog wassen." Hij weet ondertussen al dat er veel meer kans is dat we naar dergelijke argumenten luisteren, en dus dat hij zijn zin krijgt.

Het puntensysteem

Soms lijkt het model van de Evenwaardigheid ons een utopie. Hoe kunnen we dit model in de school brengen?

Bijvoorbeeld het puntensysteem. Dit lijkt ons vanzelfsprekend deel uit te moeten maken van het Meerdere-mindere systeem. Nochtans kan het ook op een Evenwaardige wijze aangewend worden. Zowel leerkrachten als ouders, en tengevolge daarvan natuurlijk ook kinderen onder mekaar, beschouwen en gebruiken het puntensysteem meestal op een Meerdere-mindere wijze. Men heeft punten op een bepaald ogenblik proberen te vervangen door letters of schema's, om uit die M-m mentaliteit te komen. Maar dat veranderde niet veel, want die letters en schema's bleven op een M-m manier geïnterpreteerd worden. Men moet niet alleen de middelen wijzigen, maar ook de mentaliteit die eronder zit. En vooreerst **onze eigen mentaliteit** om met punten, of met eender welke andere erzatsvorm ervan, om te gaan. De Meerdere-mindere manier om met punten om te gaan is kinderen ten opzichte van elkaar ermee te vergelijken. Men zegt bijvoorbeeld aan een kind : "Hoe komt het dat jij zo'n slechte punten hebt?! Tom, die kan wel een tien halen! Waarom jij dan niet?!" Men beoordeelt dat een kind "een goeie" is, omdat hij (bij) de beste is.

Hoe kunnen we met het puntensysteem op een andere manier, op een Evenwaardige manier, omgaan?

Waartoe dienen eigenlijk punten? Ze zijn één van de middelen om te zien of het kind de materie kent, of het kind volgt. Op die manier kan een nul op tien een aanduiding zijn dat het kind die materie niet begrijpt. Als er "slechte" punten -beter gezegd : "lage" punten- zijn, dan moet men zich niet kwaad maken -wat eigenlijk een emotie is die onze bezorgdheid, ons verdriet of onze onmacht verbergt. Men moet het kind niet straffen, of vergeldingsmaatregelen nemen. Op die manier plaatst men zich in een Meerdere-positie tegenover het kind. Zeker als het kind veel gewerkt heeft, als het niet weet hoe hij of zij hogere punten kan halen, als het dat niet kan. De Evenwaardige aanpak is van zich integendeel af te vragen, proberen te begrijpen -en liefst **samen met** het kind- **waarom** die lage punten er zijn, en daar ook voor open zijn, daar naar luisteren. En niet alleen bij het kind moeten deze redenen gezocht worden, nl. dat hij of zij langer zou kunnen studeren, of op een andere manier, maar evenzeer bij de volwassenen of in de structuren, b.v. dat het kind niet voldoende mogelijkheid tot beweging krijgt, of dat de uitleg niet aangepast is aan het kind.

Als een kind een gedrag vertoont waar we het moeilijk mee hebben, waar we afkeurend tegenover staan en/of dat we zouden willen veranderen, dan is het niet omdat we vragen en luisteren naar de redenen van dat gedrag, dat we automatisch met al die redenen, met het gedrag/het standpunt van het kind en met al wat hij/zij zegt akkoord zijn. Maar dat is vaak het knelpunt. Vaak geraken we hierdoor geblokkeerd : we luisteren niet naar de redenen van het kind, omdat we bang zijn dat het zou overkomen alsof we akkoord zijn met zijn/haar standpunt, alsof we zijn gedrag zomaar passief zullen laten gedijen, dat we er ons bij neerleggen.

Evenwaardigheid betekent niet alleen dat we met eerbied luisteren naar het kind, maar anderzijds

ook dat wij zo duidelijk mogelijk de funderingen van **ons** standpunt proberen over te brengen aan het kind, **waarom** wij het moeilijk hebben bijvoorbeeld met het feit dat hij/zij lage punten heeft op zijn/haar rapport. Hierbij zullen we moeten letten op onze communicatievormen (vnl. woordgebruik, stemvolume, intonatie, mimiek, blik, gebaren) om werkelijk verklarend, en niet verwijtend of lesspellend over te komen.

Zo zijn we het Evenwaardigheidsmodel aan het uitwerken, d.w.z. dat we de **funderingen** aan het achterhalen en aan het uitdrukken zijn, die aan de basis liggen **van de twee standpunten**. De twee tegenover elkaar staande, contradictorische standpunten in dit geval zijn : van de volwassene "Ik wil dat je hogere punten hebt op je rapport", en van het kind "Ik heb lage punten op mijn rapport". Meestal staat dit niet gelijk met : "Ik **wil** lage punten hebben op mijn rapport". Te vlug interpreteren we dat als het kind geen hoge punten heeft, dat hij of zij geen moeite doet. Alweer een Meerdere-symptoom.

Het uitwisselen van de funderingen is een fase in het proces naar een geweldloze oplossing.

Zo zijn er twee van elkaar onafhankelijke fasen : Eerst is er een fase van uitwisseling van funderingen. Daarna slechts is er een tweede fase waarbij een oplossing gezocht kan worden.

Punten zijn gemaakt om te kunnen vergelijken. De Meerdere-mindere manier is als men vergelijkt **tussen** kinderen onderling, ten koste van kinderen, tegen kinderen, terwijl de Evenwaardige is als men een kind vergelijkt **met zichzelf**, in de tijd, bijvoorbeeld met vroeger.

Eigenlijk voelt de volwassene (ouder of leerkracht) zich in de mindere-positie geplaatst door de nul van het kind : de ouder heeft angst dat het kind niet zal slagen in zijn studies, de leerkracht heeft een gevoel van mislukking. Dat is de reden waarom deze zich daarna in een Meerdere-positie plaatst, is het niet ten opzichte van het kind (via boosheid of straf), dan desnoods tegenover een andere volwassene. Zo bijvoorbeeld bekritiseert de ouder de leerkracht : "Hoe is dat mogelijk?! Geeft die daarvoor een nul?! Wat is dat voor een leerkracht!!". Of geeft de leerkracht de ouder(s) de schuld : "Die ouders houden zich niet bezig met dat kind. Mensen die zó willen leven, zouden geen kinderen moeten hebben. Dat zijn slechte ouders." Dan plaatst men zich in een Meerdere-positie om uit een mindere-positie te komen, of om er niet in te vallen. Als dit tegenover het kind gebeurt betekent dit een escalatie; tegenover een andere volwassene is het een keten.

Als we het Evenwaardigheidsmodel aan een kind willen aanbieden, moeten we dus in zijn of haar aanwezigheid een andere volwassene niet in een mindere-positie plaatsen. Als die andere persoon een verschillend standpunt heeft, dan moeten we dat standpunt niet als minder goed voorstellen, als verkeerd, maar slechts als verschillend, iets waar wij niet mee akkoord gaan, iets dat wij zelf niet zouden doen. Bijvoorbeeld als een ouder en een leerkracht, of twee leerkrachten, een verschillende mening hebben over hoeveel punten ze voor een taak zouden geven. De eerste vindt bijvoorbeeld dat die taak vijf op tien verdient, de tweede nul op tien. Dan is een Meerdere-mindere denkwijze en -taal : "Dat is nu toch overdreven! Dat klopt toch niet! Dat is geen manier van punten geven! Die kan geen punten geven!". Een Evenwaardige manier van denken en spreken is : "Ik denk niet dat ik daar tien punten voor zou aftrekken. Maar dat is zijn manier van punten geven."

Het belangrijkste is uiteindelijk dat het kind begrepen heeft **waarom** hij zo weinig punten heeft gekregen. En dat hij ook begrijpt hoe het eigenlijk moest. Als dat in orde is, zijn de punten niet meer belangrijk, is het probleem voorbij. Punten zijn alleen **een signaal** om te gaan zoeken **wat** er fout is en **waarom**. Punten zijn alleen een middel, geen doel op zich. Met het Meerdere-mindere systeem worden ze een streefdoel. En leerlingen, maar ook ouders en zelfs leerkrachten

vergeten vaak wat het eigenlijke doel is dat door middel van de punten wordt nagestreefd, namelijk van de materie te begrijpen en te kennen, en te houden van begrips- en kennisverwerving. Deze eigenlijke doelstelling gaat jammer genoeg vaak teloor, en wordt zelfs tegengewerkt als niet verpulverd door de Meerdere-mindere aanpak van het puntensysteem.

Als lage punten "slechte" punten worden, als ze bekrachtigd worden door spot, boosheid en straffen, dan voelt het kind zich in een mindere-positie geplaatst, met de volwassene(n) in de Meerdere-positie, alsook de medeleerlingen die hogere punten hebben. Dan zijn de punten niet alleen geen signaal meer voor wat ze eigenlijk tot doel hebben, maar zijn ze ook een vernietigend wapen geworden.

Straffen

Ondertussen is het woord "straffen" gevallen. Een kind wordt vaak gestraft als het zich niet gedraagt zoals de volwassenen dat willen, als het niet doet wat de volwassenen van hem of haar vragen. Dit is één van de klassiekers van het Meerdere-mindere systeem.

In de Evenwaardigheid staat daar tegenover dat men kinderen, en natuurlijk ook volwassenen, de gevolgen van hun daden laat dragen.

Het onderscheid tussen enerzijds het ondergaan van een straf en anderzijds het dragen van het gevolg van een eigen daad is tweevoudig :

1) Wat de inhoud betreft : Het gevolg van een daad is het **logisch** gevolg van die daad, terwijl de straf héél vaak niets meer met de daad te maken heeft.

2) Wat de communicatie betreft : Bij een straf komt de boodschap slechts van één kant, wordt deze opgelegd aan de ander. En de woorden, het stemvolume, de intonatie, enz. zijn vernederend, afbrekend, dreigend. Daarentegen wordt in de Evenwaardigheid het logisch te dragen gevolg van de daad voorgesteld of in overleg bepaald. En de woorden en andere communicatievormen zijn in overeenstemming daarmee. Het verband tussen daad en te dragen gevolg is ook duidelijk voor de betrokkene.

Maar het grootste onderscheid ligt in wat men bereikt met beide. Met straffen maakt men dat kinderen, en de volwassenen die eruit groeien, zich op een "aanvaardbare" manier gedragen, omdat ze bang zijn voor de reactie van de autoriteit, omdat ze bang zijn voor vergeldingsacties, eigenlijk dus uit eigenbelang. En dit is vanzelfsprekend vooral het geval als ze kunnen betrappt worden, als de autoriteit aanwezig is, als ze gecontroleerd (kunnen) worden.

Met het leren dragen van de gevolgen van de eigen daden, o.m. meeleven met pijn of verdriet van anderen, leert men zich verantwoordelijk en sociaal te voelen en te gedragen, omdat men de zin ervan inziet. Men gedraagt zich zo uit verantwoordelijkheidszin.

Soms is een straf het logisch gevolg van de verrichte daad, bijvoorbeeld als een kind iets heeft op de grond gegooid, van het op te rapen; of als het een fout geschreven heeft, van de verbetering tienmaal te schrijven. Dan kan die "straf" zonder problemen door het kind als het logisch gevolg van zijn daad aanvaard worden als hij of zij uitleg daarrond krijgt, op een duidelijke en evenwaardige manier. Dan voelt het kind die "straf" als rechtvaardig aan. Eigenlijk is het dan geen "straf" meer.

Communicatie

In verband met het onderscheid tussen straf en het dragen van het logisch gevolg van de eigen daad, werd de communicatie aangeraakt. De communicatie is een zéér belangrijk element waarmee we een kind hetzij in de mindere-positie, hetzij in de Evenwaardige positie kunnen plaatsen. Zo bijvoorbeeld kan een simpele vraag zoals "Wat ben je daar aan het doen?" alleen

maar door de intonatie te vervormen een totaal andere boodschap overbrengen. Als die vriendelijk, zacht en met een licht opstijgende intonatie wordt uitgedrukt, klinkt ze geïnteresseerd, evenwaardig. Als ze luid, met harde gelaatstrekken en blik er wordt uitgegoid, dan klinkt ze

aanvallend en verwijtend. Dan drukt ze het kind in een mindere-positie. En dit des te meer als het kind niet het gevoel of het besef heeft dat het iets verkeerd aan het doen is. Dan is deze vraag geen vraag meer.

Gebeurt dit met een tiener, dan is er veel kans dat die tiener daar zelf agressief op reageert, dit betekent zich op zijn/haar beurt in een Meerdere-positie plaatst, om uit de mindere-positie te komen waarin de volwassene hem of haar heeft geplaatst (=stuk escalatie). Dit gebeurt gemakkelijker bij een tiener dan bij een kind, omdat de tiener al langer door volwassenen in mindere-posities wordt geplaatst, en zo bij hem of haar de drang om eruit te komen tegenover volwassenen al sterker is geworden. Ook voelt de tiener zich minder afhankelijk van de ouders dan het kind, en kan daardoor meer machtsmiddelen ontwikkelen. Soms kunnen we zo'n agressieve reactie ook meemaken met nog vrij jonge kinderen. Dit komt dan doordat die kinderen, omwille van hun familiale of sociale situatie, zich ook al héél veel in de mindere-positie gedrukt gevoeld hebben door volwassenen. Als een kind of tiener op een dergelijke agressieve wijze reageert op een vraag van ons, dan zouden we ons dus niet moeten verdedigen door te zeggen : "Wat reageert dat kind agressief, terwijl ik hem alleen maar een vraag stel!". Want het was geen vraag meer.

Het schoolreglement

Al staan we achter de Evenwaardigheid, toch hebben we het soms moeilijk om deze echt als realistisch te beschouwen, omdat we niet onmiddellijk zien hoe we op zo'n manier bepaalde onderdelen van ons schoolsysteem en onze structuren kunnen vertalen. Zo bijvoorbeeld het schoolreglement. Meestal ziet ons dat er vanzelfsprekend uit als een Meerdere-mindere-onderdeel, om te beginnen al omdat leerkrachten er zichzelf door in de mindere-positie voelen. Nochtans kan dat ook in de Evenwaardigheid een alternatief krijgen.

Het begint reeds met hoe de leerkracht zichzelf tegenover het reglement plaatst. Stelt deze zichzelf in de mindere-positie ertegenover, dan situeert hij of zij het reglement inderdaad ook in die mentaliteit. Maar de leerkracht kan het ook anders bekijken, namelijk zichzelf in de Evenwaardigheid plaatsen tegenover het reglement : "Ik kies voor deze school, met dit reglement, in die geest." Al denkt men vaak dat die keuze er niet of niet veel is, toch is die keuze er. Zoals die er ook is om in deze maatschappij te leven, of van een gezin met kinderen te hebben. Vaak hebben we de indruk dat daar allemaal geen keuze voor is. Nochtans zijn er genoeg voorbeelden van mensen die een andere keuze maken. Dus hebben wij ook een keuze gemaakt -al is het onbewust. Om het reglement naar de Evenwaardigheid over te hevelen, is het belangrijk dat wij, als voorbeeld, niet aan kinderen zeggen dat zij dat reglement **moeten** volgen, omdat wij dat ook **moeten**. Nee, wij **kiezen** ervoor. En wij leggen uit waarom wij er op een verantwoordelijke wijze voor kiezen. En wat we eventueel ook kiezen om "erbij te nemen", d.w.z. dat we bepaalde punten niet zo goed vinden, maar wel niet belangrijk genoeg om daarom een andere keuze van school te maken.

Als er dan een concreet probleem is met een leerling(e) i.v.m. een punt van het reglement, dan kan daar op een Evenwaardige wijze over gepraat worden (zie tweede artikel van deze reeks, van Hilde), i.p.v. het bewuste punt zonder enige uitleg of aan de hand van enkele lamslaande argumenten op te dringen of het kind te bedreigen met straf.

Kiezen en studierichtingen

Zo kunnen kinderen ook leren kiezen. Kinderen krijgen vaak niet de ruimte om te kiezen, maar worden veel onder druk gezet. Bijvoorbeeld in verband met studierichtingen. Weer omwille van Meerdere-mindere patronen waarin de verschillende afdelingen (gevangen) zitten, worden kinderen vaak onder druk geplaatst om een bepaalde studie aan te vatten en voort te zetten. Om werkelijk een verantwoordelijke keuze mogelijk te maken, zouden wij volwassenen -eerlijk!- de verschillende studierichtingen uit hun Meerdere-mindere ban moeten halen. Als mensen, zowel wij als onze kinderen, echt een keuze hebben kunnen maken, dan is het ook veel gemakkelijker de gevolgen daarvan te dragen. Het is veel moeilijker de gevolgen van onze daden te dragen, als we daar niet voor gekozen hebben, als we ze onder druk hebben verricht.

Drie wegen en het uniform

We hebben ondertussen duidelijk gezien dat er drie wegen zijn waarlangs we van het Meerdere-mindere naar het Evenwaardigheidsstelsel kunnen overstappen.

De eerste weg is hoe wij volwassenen met andere volwassenen omgaan, **de V-V weg**. Een voorbeeld daarvan was dat we als leerkracht de ouders de schuld niet moeten geven als wij ons in een mindere-positie voelen wanneer een leerling lage punten heeft.

De tweede weg is dat wij volwassenen ons niet in een Meerdere-positie moeten plaatsen tegenover kinderen. Dit is **de V-K weg**, de Volwassene-Kind weg. We kunnen dit illustreren met hoe we -of we nu ouder of leerkracht zijn- omgaan met het "probleem" van het uniform, d.w.z. als een kind of jongere moppert tegen het dragen van het schooluniform. Meestal reageren we daartegenover vanuit een M-positie : we zeggen dat dat nu éénmaal zó is, dat het een verplichting is, of dat het toch niet zo erg is, of dat het uniform toch héél netjes overkomt. Als we deze situatie vanuit een Evenwaardige houding willen aanpakken, dan kunnen we best onze eigen mening, onze gevoelens en waarden uitdrukken. En onze mening en waarden hoeven echt niet dezelfde te zijn als die van de schooldirectie, maar anderzijds moeten we de school ook niet in een m-positie plaatsen. Zo bijvoorbeeld kunnen we zeggen dat wijzelf ook niet zo graag een uniform zouden dragen (of hebben gedragen), maar dat we anderzijds vinden dat in die school zoveel mooie waarden aanwezig zijn en positieve zaken gebeuren dat we dat uniform er dan maar bijnemen, het bijzaak vinden. Ofwel vinden we dat uniform wél mooi, we genieten ervan groepen kinderen in uniform te zien rondlopen, we vinden dat het een cachet geeft aan de school. Of we vinden dat het een manier is om soberder gekleed te zijn (minder merkkledij), zodat kinderen onderling minder gediscrimineerd kunnen worden.

Als een kind zich verzet tegen de school of het reglement, bijvoorbeeld door zich er op bepaalde manieren niet aan te houden, dan plaatst het zich in een M-positie ten opzichte van de school. Dit kan gebeuren omdat het zich voordien door de school in een m-positie gedrukt heeft gevoeld (=escalatie), maar vaak is dat ook omdat het zich door de ouders in een m-positie gedrukt heeft gevoeld (=geweldsketen), bijvoorbeeld bij het kiezen van de school. Dan is het conflict eigenlijk niet tussen de school en de jongere, maar tussen de ouders en de jongere. Dààr moet het dan uitgepraat worden. Als het kind naar een bepaalde school gaat, zouden de ouders en het kind **samen** vooraf moeten hebben overlegd welke school gekozen wordt. En overleggen in de Evenwaardigheid betekent dan : écht luisteren naar **elkaars** funderingen (gevoelens, noden, e.d.m.), ervoor open staan, ze aanvaarden van elkaar, ze eerbiedigen, ermee rekening houden. En

als dan onmiddellijk bij ons de bedenking opkomt dat onze kinderen toch **niet** naar ons luisteren, laten we ons dan eerst afvragen of wij wel naar hen luisteren. En als we daar zelf mee beginnen, dan zouden we wel eens verrast kunnen zijn van wat daar de invloed van kan zijn op onze kinderen...

Eens we dan voldoende van elkaar weten wat onze funderingen zijn, dan kunnen we bekijken welke oplossing al die funderingen samen kan bevredigen.

Is dat allemaal niet gebeurd tussen ouder(s) en kind, en verzet het kind zich tegen de school omdat het niet naar (die) school wou, dan alweer is geweldloos of evenwaardig overleg tussen schoolinstanties en kind (en eventueel ouder(s)) de doeltreffendste manier om tot een **werkelijke** oplossing te komen, d.w.z. waarbij niet alleen op het ogenblik zelf alle betrokkenen zich gerespecteerd voelen, maar waarvan ook de gevolgen op langere termijn onschadelijk zijn (i.v.m. criminaliteit, druggebruik, psychosomatische ziektes, e.d.m.)

Tenslotte is er de derde of **V-K/K weg**, dit is hoe wij als volwassene ons opstellen tegenover de relatie tussen twee kinderen. Dit kunnen bijvoorbeeld twee kinderen zijn in verschillende afdelingen, of met verschillende gedragingen of mogelijkheden. In de Evenwaardigheid zal het belangrijk zijn de ene niet als méér of als beter te beschouwen dan de ander, ze niet te vergelijken met elkaar.

Zo bijvoorbeeld als we aan een kind zeggen : "Die ander kan dat wél! Waarom jij niet?!". Het woordje "waarom" duidt eigenlijk op een vraag, en dus op Evenwaardigheid, namelijk waarom hij of zij iets niet kan, wat zijn/haar funderingen zijn. Maar hier wordt dit woord niet vragend gebruikt, maar verwijtend, van "Dat kan toch niet!". Als de vraag echt gesteld wordt, is het antwoord misschien : "Ik heb het moeilijk voor het ogenblik om mij te concentreren" of "Ik begrijp het niet" of "Ik durf niet te vragen als ik het niet begrijp" of nog "Ik ben bang dat ze mij uitlachen als ik opnieuw uitleg vraag". En op basis van de fundering in kwestie is het dan mogelijk samen naar een gepaste oplossing te zoeken.

Door ook te zeggen "Die ander kan dat wél!", vergelijken we daarenboven het kind met een ander, en plaatsen we het op die wijze ook nog in een m-positie tegenover dat ander kind.

Een andere situatie waar we ook regelmatig kinderen in het M-m systeem plaatsen ten opzichte van elkaar is als twee kinderen ruzie met elkaar maken. We doen dat door de ene gelijk te geven en de ander ongelijk, of de ruzie te onderbreken of zelf "op te lossen" waardoor er één, of eventueel zelfs beiden, in de mindere-positie achterblijft/achterblijven. De Evenwaardigheid bestaat erin dat men bemiddelt zodanig dat ze zich in een evenwaardige positie tegenover elkaar geplaatst voelen, en dat men ze ondersteunt om evenwaardig te communiceren met elkaar.

Enkele concrete tips voor mensen in het onderwijs

1. Schoolpersoneel (leerkrachten van verschillende leeftijdsgroepen, studiemeesters/ressen, directies, secretarissen/secretarissen, poets- en keukenpersoneel) kan respectvol en niet-beoordelend luisteren naar, denken en spreken over elkaar, de leerlingen en de ouders.
2. Collega's van het schoolpersoneel kunnen elkaar, de leerlingen en de ouders positief bevestigen, zonder hetzelfde te verwachten van de anderen.
3. Directies en ouders kunnen leerkrachten in het bijzonder positief bevestigen voor de tijd en de energie die ze geven aan kinderen en aan ouders buiten de lessen.
4. Leerkrachten en directies kunnen eraan werken zelf voldoende positieve bevestiging en waardering te krijgen voor hun werk.
5. Directies en ouders kunnen leerkrachten het vertrouwen geven dat, wanneer het nodig is, ze

ruimte in de klas kunnen nemen om conflicten tussen kinderen te bemiddelen.

6. Leerkrachten die moeite hebben met het Evenwaardigheidssysteem, moeten niet in de mindere-positie geplaatst worden.

7. Leerkrachten kunnen teambegeleiding vragen/krijgen om het Evenwaardigheidsmodel te leren hanteren.

8. Leerkrachten en directies kunnen zichzelf open stellen om te leren van anderen wanneer ze zich in een Meerdere-positie plaatsen, en om hun houding naar de Evenwaardigheid om te vormen (en niet alleen verwachten dat anderen dat zouden doen).

9. Leerkrachten en directies kunnen bewust worden wanneer en hoe ze zich in een mindere-positie voelen, en hoe ze van daaruit reageren.

10. Leerkrachten en directies kunnen hun creativiteit ontwikkelen en zich daarbij openstellen voor de stimuli van de jongeren.

11. Leerkrachten alsook directies kunnen aanvaarden dat ze niet noodzakelijk zelf goede bemiddelaars zijn, maar dat een collega dat wél is.

12. Leerkrachten kunnen bewust worden van hoeveel opbouwende invloed ze hebben op kinderen als ze zich Evenwaardig gedragen.